

ПОДЕНКО ВІКТОР ПЕТРОВИЧ

Кафедра Політології, соціології і права
Національний університет харчових технологій

Podenko@ukr.net

ОСВІТА В УКРАЇНІ, ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ ВИКЛИКИ ТА ЇЇ СУПЕРЕЧНОСТІ

«Презжие боги стареют или умирают, а новые не родились».

(Еміль Дюркгейм)

У статті окреслюється ряд питань щодо національної освіти в Україні, на зламі пострадянського простору та євроінтеграційного напрямку. Вищі все більше переживають глобалізаційні процеси та відповідні реорганізаційні зміни, що не полишають осторонь наукових дослідників. У ході політичних трансформацій за роки незалежності відбуваються дискусії серед громади, щодо визначення якості освіти, що потребує обґрунтувань щодо критеріїв сучасної вищої школи.

В статті розкривається ряд вопросов национального образования в Украине, на рубеже постсоветского пространства и евроинтеграционных направлений. Вузы все больше переживают глобализационные процессы и соответствующие реорганизационные изменения, которые не оставляют в стороне научных исследователей. В ходе политических трансформаций за годы независимости происходят дискуссии внутри общества, относительно определения качества образования, которое требует обоснований критериев современной высшей школы.

Ключові слова: девіантна аномія, державна освіта, політичний аспект освіти, соціологічне дослідження, ідеологія, соціальні норми.

Ключевые слова: девиантная аномия, государственное образование, политический аспект образования, социологическое исследование, идеология, социальные нормы.

Key words: deviant anomaly, state education, political aspect of education, sociological study, ideology, social norms.

Стратегія освіти та її розробка в умовах глобалізаційних процесів сьогодні має виступати на першому плані. Адже суспільство щодалі набуває змін через техногенний вплив, комерційні процеси у сферах економіки, культури, освіти та багато інших соціальних явищ, що впливають на суспільну думку.

“Національна свідомість вже не відіграватиме головної ролі у соціальному житті сучасних технологічно розвинутих держав, а національна ідентичність вже не буде головним цементуючим чинником для суспільства пізнього модерну” [10].

Сьогодні з глобалізаційними викликами зіткнулася і державна освіта. Безумовно це призводить до конкурентних міжлюдських відносин, що поступово вибудовуються у норми суспільства, суспільну думку, нові цивілізаційні засади, які дозволять прискорити вихід із протиріч констатованих девіантною аномією. Вивчення порушеної теми торкаються такі дослідники як: Патора Р.А. [14], Журавський В.С. [8], Згуровський М.З. [8], Бацевич Ф.С. [5], Кремень В.Г. [12], Корсак К.В. [11].

За часів незалежності України соціологія набирає не абияких обертів. Вона констатує усі процеси, які відбуваються в державі. А соціологічне поняття «*девіантна аномія*» дозволяє більш глибоко вивчати закономірності, які відбуваються у суспільстві. Бо саме цей проміжок часу, коли зовсім поряд існують дві системи законів у повноті колізійних зіткнень життя у державі, і носить назву *девіантна аномія*.

Зазначимо, що за теорією Еміля Дюркгейма девіантна аномія – це той проміжок часу, коли старі норми ще не відійшли, а нові ще не вступили в силу. Проміжок часу, в якому виступають великою кількістю протиріччя режимів, протилежних одночасно прийнятих рішень, законів, які хаотично розхитують суспільство і дзеркально відображаються у

державотворенні. Такі процеси у відповідному позначенні відбиваються на системі освіти.

Важное значение для развития социологического знания имело понятие аномии, которым Дюркгейм обозначает состояние ценностно-нормативного вакуума, характерного для переходных и кризисных периодов и состояний в развитии обществ, когда старые нормы и ценности перестают действовать, а новые еще не установились [7, 556] *.

Глобалізаційні впливи мають вагомі чинники дії на формування якості освіти. Історично так складається, що в Україні викарбовується двосистемне бачення освітанства. З одного боку – освіта за часів Радянського Союзу, у статті Павлова В.Л. «Вища школа сьогодні: втрачені здобутки і привиди майбутнього» зазначається: *Дуже скоро ті, хто народився після 24 серпня 1991 року (Дня незалежності України), отримають дипломи про вищу освіту. Їм важко уявити, якою була ця освіта в нашій недалекій радянській історії. Що ми втратили і що здобули у сфері вищої школи в останнє дванадцятиліття?* [13, 495], з другого боку – це Болонська система освіти. Такий розподіл розпочався від років незалежності нашої Держави. Це дзеркально перекликається із законами державництва, які відтаровуються, вносяться та змінюються кожною новою владою. *Ратифікація та остаточне підписання Конвенції ЮНЕСКО стало чітким сигналом з боку України про її спрямованість на демократичний розвиток на основі європейських стандартів і норм, про бажання вести конструктивний і рівний діалог з усіма зацікавленими сторонами і в країні, і в світі. Для цього потрібно переглянути, оновити, а в окремих випадках і переробити багато політичних інструментів, зокрема, законодавчих, рекомендаційних, навчальних* [6].

Ключовим завданням для самої освіти стоїть питання просвітництва в аспектах/питаннях політичної самосвідомості кожного громадянина.

Зрушується цілий пласт національної ідентичності, збереженням якого не на всіх теренах держави переймаються державотворці.

«Інтересам могутніх іноземних транснаціональних корпорацій, які нав'язують свої стандарти навчання, свою мову спілкування, не рахуючись з національними особливостями, витісняють національні мови – носіїв самобутніх культур" [9, 26].

Політичний аспект діяльності наших політиків загнаний у рамки обмежень, правил щодо здобуття «парламентського портфелю». Що ж насправді відбувається? Повертаючись до аналізу буття політиків, які балотуються на державні посади, варто уважно читати програми, бо це і є ключовим моментом, а відтак ставити правильні питання щодо їхнього балотування. На превеликий жаль, констатуємо той факт, що виборці не завжди читаючи програми обирають кандидатів зовсім з інших поглядів, у ряді інших причин маємо можливість отримувати відповідні законодавчі реалії.

Конфлікт включає в себе наступні тези: суспільству треба для себе зрозуміти, які складові є вагомими при прийнятті рішень щодо вибору кандидатів до політичних сил, представників державотворення та питань системності освіти.

У нашій державотворчій системі існує коаліція і опозиція, а також представники центристських партій. Коаліція – при владі, і відповідно приймає рішення, опозиція виступає контролюючим органом з відповідним внесеннями та пропозиціями щодо покращення життя, тобто є «праві і ліві». «Центристські» ж партії виступають органом так званого «центрування» законопроектів. Тут доречно зазначити, що всі політичні сили показово хочуть єдиного: вирішення усіх соціальних стандартів, вступити до Євросоюзу, підтримувати економічні зв'язки з Російською Федерацією, повернути заводи у державу і ще ряд таких пропозицій, які прописуються у передвиборчих програмах. Тому невідно виникає питання: «Серед представників усіх виборчих програм де коаліція, а де

опозиція?» Всі єдині однодумці у тих законопроектах, які суперечать один одному. А відтак достатньо будь-кого обрати з когорти кандидатів, які балотуються. Таке рішення – не вірне! Потрібно виокремити тих кандидатів, які будуть представляти інтереси тільки одного напрямку перспективного розвитку державотворення, що дозволить зняти колізію у суспільстві, зменшить рівень суперечностей. Саме такий процес розвитку прискорить вихід із становища девіантної аномії. Ось як про це зазначає Еміль Дюркгейм *«Для того чтобы один народ стал доступен для проникновения другого, необходимо, чтобы он перестал замыкаться в патриотизме исключительности и усвоил себе другой, более широкий патриотизм»* [7, 262].

У своїх програмах політики чітко зазначають згоду щодо подвійної системи парламентської діяльності: прихильність до законів бувшого Радянського союзу, та в той самий час впровадження новітніх процесів з урахуванням Євроінтеграційного напрямку. Але повертаючись до питання девіантної аномії, ми розуміємо що існування «двотаборності», яка विकарбувалася протягом років незалежної держави, знову в черговий раз продовжує хаотичність управлінських державних рішень. Девіантна аномія зазначає, що керівники будь-яких рангів, приймаючи законопроекти з погляду подвійної системності як єдиної, призводитимуть знову до продовження хаотичного стану у суспільстві.

При зустрічах з виборцями представник кожної партії з трьох напрямків політичного буття намагається максимально широко охопити електорат виборців. Але потрібно зауважити наступне розмежування у протиріччі думок самих виборців щодо життя в Україні, саме тут потрібно звернути увагу на те, що кандидати змушені давати обіцянки щодо виконання власних виборчих програм обом таборам електорату за для власного збільшення голосів.

В сучасних умовах освіти, так званого проміжку часу констатуючого девіантною аномією, виокремлюється два табори щодо напрямку розвитку освіти в Україні.

Перший табір – освіта, яка дісталася у спадок від Радянського союзу. Час існування системи знань, яка роками мала свої певні устатковані знання, система, яка ще існує у всій своїй повноті, хоч і варто зазначити про певні її похитності. Але Радянська школа, її система освіти, дає достатню кількість занять, дозволяє давати максимально широкий обсяг матеріалу знань. Така парадигма викарбовувала фахівців в усіх галузях знань. Усі науковці, які виходили на захист наукових праць, мали великий потенціальний фундамент знань, що передавалися наступним поколінням у відповідній якості з усіма вимогами вищої школи. Проте така система знань визнавалася виключно на теренах Радянського простору, не зважаючи на широкий спектр досягнень цукрової, ядерної, космічної та багатьох інших галузей, які включали в себе той ряд предметів і тих навчальних програм, які дозволяли займати лідерські позиції у світовому масштабі. До цього всього варто зазначити, що Радянський союз надавав належну увагу освіті з її відповідним фінансовим утриманням. Не є секретом те, що радянська освіта цінується і сьогодні усіма поколіннями, які її пройшли, в усіх галузях в незалежній Україні працюють фахівці, які отримали освіту і фахові знання ще за часів Радянського союзу. Прикладами цьому є атомні електростанції, ядерні інститути, металургійні заводи та багато інших підприємств, які очолюють випускники Радянської школи. У загальноосвітніх школах і зараз працюють вчителі, що отримали освіту за радянських часів.

Другий табір – передумови європейського та світового простору, основних сформульованих ідей Болонської декларації від 1999 року, той табір, який більше схиляється до євроінтеграційних процесів, а саме у руслі Болонської системи освіти. На зламі переходу освіти від радянської до європейської відбувається хаотичність та невпорядкованість навчально-

виховної системи. Зрозуміло, що без «постраждалих» не обійтись. Але нові представники євроінтеграційної системи в один голос постійно заявляють про тенденцію до покращення освітньої системи. Багато коментарів та дискусій з приводу новітніх технологій.

Так звані «два табори», які у зіткненні протиріч обумовлюють своє буття і право на існування до глибоких дискусій. Ось який приклад наводить Еміль Дюркгейм: *«Согласно афинскому праву, Сократ был преступником, и его осуждение было вполне справедливым. Между тем его преступление, а именно самостоятельность его мысли, было полезно не только для человечества, но и для его родины. Оно служило подготовке новой нравственности и новой веры, которых нуждались тогда Афины, потому что традиции, которыми они жили до тех пор, не отвечали более условиям их существования»* [7, 468].

Аналізуючи, ми невільно підтримуємо логіку обидвох таборів. Як це не було б аномально, вони мають право на життя при відповідному устрої сьогоденної Держави.

У повноті дискусій щодо якості освіти на базі Національного університету харчових технологій було проведене соціологічне дослідження на тему: «Якість вищої освіти у Національному університеті харчових технологій з погляду студентів та викладачів» саме у руслі Болонської системи освіти.

В даному дослідженні брали участь не тільки студенти, а й викладачі. Саме це дозволило провести порівняльну характеристику точок зору різних «таборів», а також на окремі позиції, які характерні лише для студентів або лише для викладачів.

Якість освіти в Україні розглядається здебільшого за декількома критеріями, а саме: якість освітнього середовища; якість реалізації освітнього процесу; якість результатів освітнього процесу.

Сьогодні стає все більш зрозумілим, що відповідність реальних результатів і змісту освіти вищих навчальних закладів державним

стандартам є необхідною, але недостатньою умовою якості. Тому досягнення оптимальної якості професійної освіти зумовлено створенням системи якості, яка на рівні конкретного вищого навчального закладу забезпечувала б узгоджену реалізацію державних, суспільних і особистих інтересів.

Метою даного соціологічного дослідження було виявлення наскільки якість освіти, організація навчального процесу та побутові умови задовольняють студентів Національного університету харчових технологій, а також дізнатися відношення викладачів до рівня знань студентів, отриманих у середній школі, отримати правдиві відповіді щодо відношення до кредитно-модульної системи оцінювання, забезпеченості необхідних умов викладання та задоволення соціальних потреб викладачів сучасної вищої школи.

Також важливим етапом при покращенні якості вищої освіти є зв'язок всіх ланок навчання, а саме вищих навчальних закладів з середньою загальною освітньою школою та підприємствами.

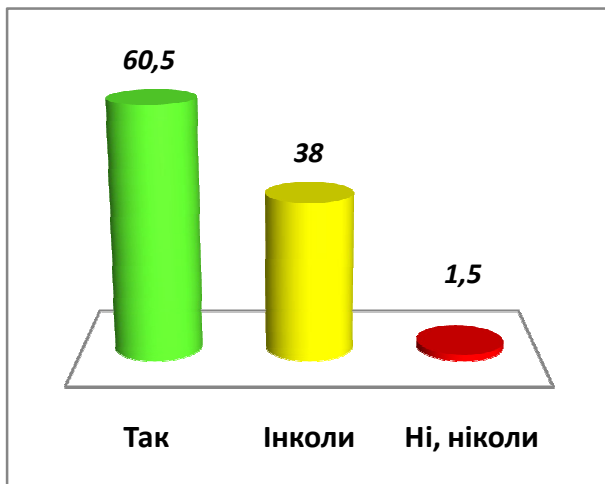
Отже, вже зроблено багато кроків на шляху до покращення якості вищої освіти в університеті. Та чи всі ці кроки являються необхідними та правильними? Для того, щоб дати відповідь на це питання було проведене наступне соціологічне дослідження, у якому вибіркова сукупність дорівнює 296 викладачів та 2358 студентів (I-V курсів денної форми навчання).

З метою наочності та задля можливості порівняння, результати соціологічного дослідження представлено у таблиці (*всі результати наведені у відсотках*).

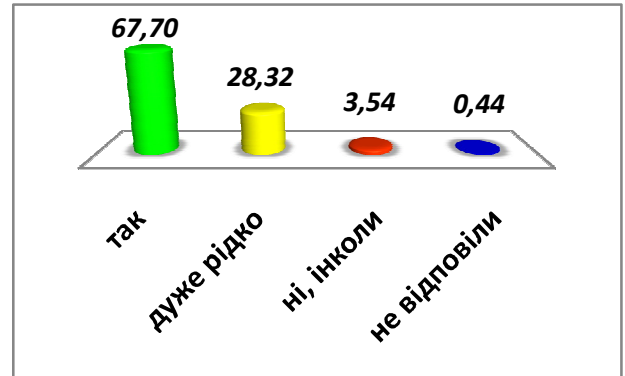
Порівняльна характеристика точок зору студентів та викладачів:

СТУДЕНТИ	ВИКЛАДАЧІ
Чи використовувались новітні	Чи використовуєте Ви інформаційні

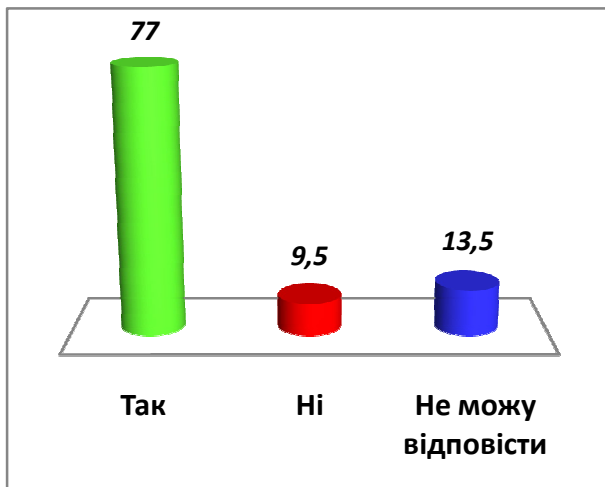
інформаційні технології в навчальному процесі з дисциплін, які Ви вивчали?

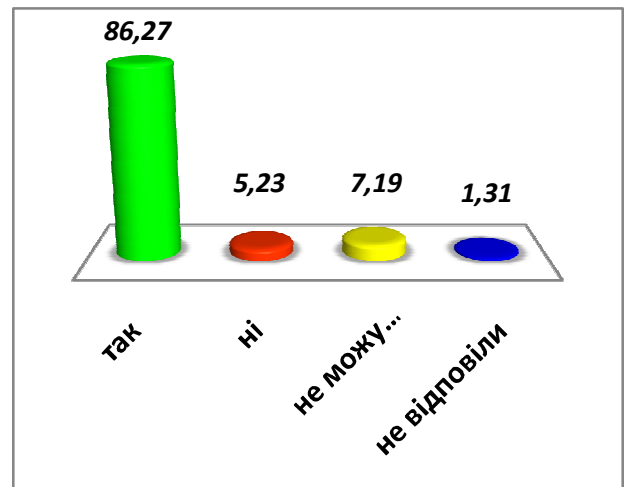
технології (інтернет, спеціальні комп'ютерні тести, мультимедійні засоби та ін.) в навчальному процесі?

Якщо так, чи полегшує це засвоєння Вами нового навчального матеріалу?

Якщо так, чи полегшує це засвоєння студентами навчального матеріалу?

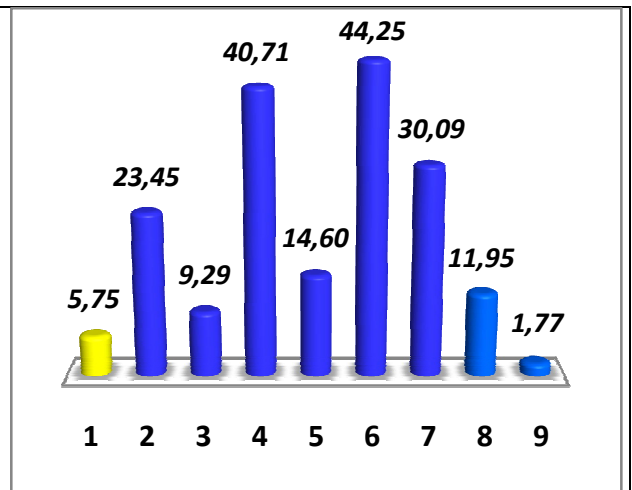

Як Ви ставитесь до організації навчального процесу за кредитно - модульною системою, а саме у руслі Болонської системи освіти?

Що, на Вашу думку, треба змінити в організації навчального процесу в зв'язку з переходом до кредитно-модульної системи (можливість обирати декілька відповідей)?

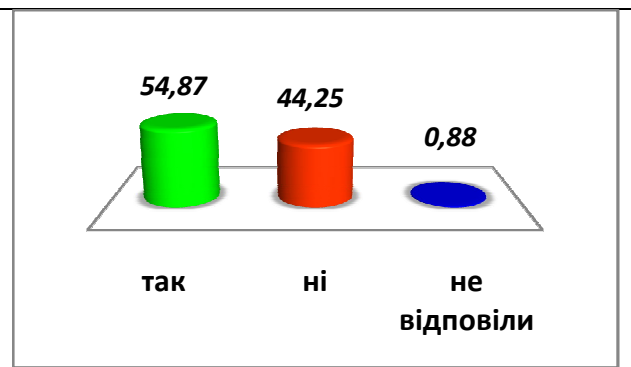
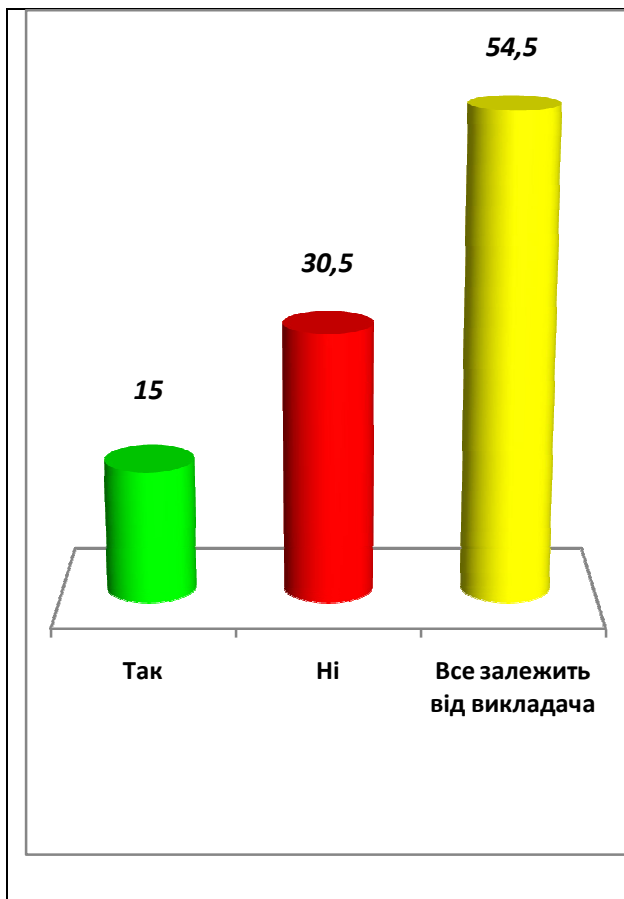

Чи сприяє кредитно - модульна система підвищенню об'єктивності оцінювання роботи студента?

- 1 – нічого;
- 2 – змінити навчальні плани та програми;
- 3 – зменшити обсяг аудиторного навантаження;
- 4 – зменшити кількість студентів у групі;
- 5 – надати можливість студентам самостійно обирати дисципліни;
- 6 – удосконалити систему організації самостійної роботи студентів;
- 7 – удосконалити систему оцінювання знань студентів;
- 8 – Ваш варіант;
- 9 – не відповіли на питання.

Чи сприяє кредитно-модульна система навчання підвищенню об'єктивності оцінювання роботи студентів?

Зауваження респондентів:

- ✓ *абсолютно не сприяє;*
- ✓ *не сприяє при нашій кредитно-модульній системі;*
- ✓ *так при умові зменшення студентів в групі до 15-20 студентів;*
- ✓ *немає різниці.*

У діаграмах ми бачимо, що дискусійні питання ще існують, але навчально-виховний процес базується на євроінтеграційних засадах. Розвиток, не зупиняється на досягнутому та тримається курсу Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки.

Питання освіти завжди було актуальне, а сучасна освіта – це надзвичайно гостре питання. Вищі активно беруть участь у всесвітніх програмах під патронатом керівництва США та ЄС, складається великий ряд угод щодо співпраці за Міжнародними програмами, студенти все частіше мають можливість проходити практику за кордоном. Та все ж питання сучасної освіти все ще потребує ретельного вивчення з урахуванням національної ідентичності, навчально-виховного аспекту в рамках держав пострадянського простору. Все це потребує подальшого вивчення та ретельного дослідження.

* Эта проблема до конца жизни волновала Дюркгейма не только как ученого, но и как гражданина. «Прежние боги стареют или умирают, а новые не родились», - писал он в 1912 г. (Durkheim E. Les formes elementaires de la vie religieuse. P., 1912. P. 610-611). [7, 556]

ЛІТЕРАТУРА

1. Durkheim E. Le probleme religieux et la dualite de la nature humaine // Bulletin de la Societe Francaise de Philosophic. XIII. Mars 1913.
2. Durkheim E. Sociologie et philosophic. – P., 1924. – P. 47.
3. mon.gov.ua [Електронний ресурс]: Інтернет-портал. – Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки. – К.: Міністерство освіти і науки України, 2011. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf>.
4. Арндт Г. Становище людини. – Львів: Літопис, 1999. – 254 с
5. Бацевич, Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації / Ф.С. Бацевич ; МОН України, ЛНУ ім. І. Франка. – К.: Довіра, 2007. – 205 с.
6. Біла книга з міжкультурного діалогу «Жити разом у рівності й гідності». Переклад з англійської. – К.: Поліграфічна фірма «Оранта», 2010. – 72 с.
7. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда. Метод социологии / Пер. с фр. и послесловие А.Б. Гофмана. - М.: Наука, 1990. – 575 с. – (Социологическое наследие).
8. Журавський В.С., Згуровський М.З. Болонський процес: головні принципи входження в Європейський простір вищої освіти. – К.: ІВЦ "Видавництво Політехніка", 2003. – 195 с.
9. Канаев Н.М. Глобализация и высшее образование. Взгляд из ЮНЕСКО / Н.М. Канаев // Философия образования. – 2005. – № 1 (12). – С. 26-31.

10. Квєк М. Національна держава, глобалізація та Університет як модерний заклад // Ідея Університету: Антологія. - Львів: Літопис, 2002. - С. 269-291
11. Корсак К.В. Міфи про Болонський процес // Дзеркало тижня. – 2005. – № 39(567).
12. Кремень В.Г. Болонський процес: зближення, а не уніфікація // Дзеркало тижня. – 2003. – № 48(473). – С. 15.
13. НАУКА ТА ОСВІТА В СУЧАСНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА: збірник матеріалів Міжнародної науково – практичної конференції (23-25 травня 2011р.).– Маріуполь, 2011.– 565с.
14. Патора Р. Ринок освіти в системі кадрового забезпечення стратегічного розвитку країни. – Львів: Видавництво Національного університету “Львівська політехніка”, 2002. – 336 с.
15. Поляков Н.В., Савчук В.С. Классический университет: от идей античности к идеям Болонского процесса. – Д.: Изд-во ДНУ, 2007. – 596 с.

Podenko V.

EDUCATION IN UKRAINE, GLOBALIZATION CALLS AND THEIR CONTRADICTIONS

In article the number of questions of national education in Ukraine, at a boundary of the former Soviet Union and the eurointegration directions reveals. Higher education institutions endure globalization processes and the corresponding reorganization changes which don't lay aside scientific researchers more and more. During political transformations for years of independence there are discussions in society, concerning determination of quality of education which demands justifications of criteria of the modern higher school.